

mienną triadę: teologia (o Bogu), kosmologia (świat z jego złożonością, antropologia (człowiek). Ukazanie sytuacji człowieka ma miejsce po raz drugi w kolejnej triadzie: człowiek nie zbawiony, głoszenie Chrystusa, człowiek zbawiony. Wreszcie ostatni punkt w prezentacji teologii Pawła zatytułowany jest „Wspólnota i lud Boży”. Ta stosunkowo krótka eklezjologia obejmuje trzy zagadnienia: teologia wspólnoty, sakramenty wspólnoty oraz stary i nowy lud Boży.

W omówieniu zagadnień chronologii św. Pawła autor wychodzi od danych relatywnych, jakich dostarczają Listy, by przejść do konfrontacji Dziejów z faktami historii powszechnej. Korzysta tu J. Gnilka ze stosunkowo świeżych badań, których autorem jest R. Riesner (*Die Frühzeit des Apostels Paulus*, Tübingen 1994).

Z serii herderowskich komentarzy do poszczególnych ksiąg nie przetłumaczono na język polski żadnego. Z suplementów tejsze serii ukazały się w Polsce jak dotąd dwa tłumaczenia: R. Schnackenburga *Nauka moralna Nowego Testamentu* (Warszawa 1983) oraz ostatnio J. Gnilki *Jezus z Nazaretu*. Z dużym pożytkiem dla polskiego czytelnika mogłaby ukazać się w języku polskim także omawiana pozycja, zwłaszcza, że obszernie polskojęzyczne opracowania autorstwa E. Dąbrowskiego powstały jeszcze w latach czterdziestych: *Święty Paweł. Życie i pisma* oraz *Dzieje Pawła z Tarsu* (1947). Ostatnie zaś tłumaczenia w tej dziedzinie to J. Steinmanna *Paweł z Tarsu* (1965) oraz J. Ch. Pollock *Paweł Apostoł* (1971). Tymczasem zainteresowanie postacią Apostoła w ostatnim czasie wzrasta, zwłaszcza wśród młodych i aktywnych na polu ewangelizacji katolików, dla których Paweł jest wzorem osobowym: tak dla ich życia jak i aktywności w Kościele.

Kraków

Ks. ROMAN PINDEL

A. BORRELLI, A. DE LA FUENTE I AR. PUIG (ed.), *La Biblia i el Mediterrani* (*La Bible et la Méditerranée*. Actes del Congrès de Barcelona 18–22 de setembre de 1995 (Scripta Biblica 1), vol. I–II, Montserrat 1997).

„Biblia i cywilizacja śródziemnomorska” – tak można na język polski przetłumaczyć temat kongresu, jaki miał miejsce w Barcelonie w 1995 r. W językach krajów śródziemnomorskich jest wyrażenie „Méditerranée”, co można by dosłownie oddać po polsku jako „Śródziemnomorskość”, a co obejmuje wszystkie problemy związane z tym obszarem kuli ziemskiej. Akta tego ciekawego kongresu, wydane w dwu tomach, zawierają artykuły w języku hiszpańskim i katalońskim (tytuł zbioru), i kastelańskim, oprócz innych języków kongresowych, co świadczy o przewadze iberyjskiej. Wprowadzenia dokonał L. Alonso Schökel, jak najbardziej kompetentny ze względu na swoje powiązania kulturowe. Ważny artykuł przedstawił B. J. Malina, *Mediterranean Cultural Anthropology and the New Testament* (I, 151–178), który ma korzenie śródziemnomorskie chyba przez swoją polską genealogię. Czy czasami nie przesunięto akcentu z elementów semickich na śródziemnomorskie, to trzeba byłoby stwierdzić z uważnej lektury tego ciekawego zbioru.

Kraków

Ks. JERZY CHMIEL